

نگاهی به شیوه اصلاح و نوع اصلاحات ضروری

در فرآیند راهنمایی تحصیلی و شغلی

معرفی مقاله

نوشته: بهمن حوریزاد

روزا ترابی پاریزی

عصر امروز، عصر فرایند تربیت نیروی انسانی است. هدف اصلی این فرایند تربیت، پرورش و استفاده مفید از همه تواناییهای انسان است. با توجه به جایگاه نظام آموزش و پرورش در تربیت نیروی انسانی ماهر و متخصص و نقش آن در رشد و توسعه اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی، توجه به جنبه‌های کیفی نظام آموزشی و کمک به استقرار نظام راهنمایی و مشاوره کارآمدی که بتواند توان، انرژی و قابلیت‌های نیروهای مولد جامعه را از قوه به فعل درآورده، توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را تسهیل کند، ضروری است.

بر این اساس اصلاح و تقویت فرایند راهنمایی تحصیلی - شغلی به گونه‌ای که انتخاب رشته‌های تحصیلی متناسب با استعداد و علاقه دانش‌آموزان و همچنین امکانات و نیازهای واقعی جامعه صورت پذیرد، می‌تواند کارآیی نظام جدید آموزش متوسطه را بهبود و افزایش بخشد.

مقاله در راستای توجه به همین هدف مهم به رشته‌ی تحریر درآمده است و در صدد است تا با برخوردی منطقی ابتدا یک چارچوب نظری و سپس مجموعه پیشنهادهایی را جهت تحقق این امر ارائه دهد.

این مقاله را آقای بهمن حوریزاد و خانم روزا ترابی پاریزی تهیه و در اختیار فصلنامه قرار داده‌اند که به این وسیله از آنها تشکر می‌شود.

فصلنامه،

مقدمه:

چنانچه برنامه‌ریزی آموزشی را علم و کاربرد روشهای تجزیه و تحلیل نظامهای آموزشی با هدف اصلاح و بهبود آن و در نهایت استقرار یک نظام آموزشی کارآمد بدانیم، هرگونه تلاش و کوشش منظم و هدفدار در جهت برقراری یک نظام کارآمد و شریخش راهنمایی و مشاوره به عنوان زیر سیستم آموزش و پرورش در نهایت می‌تواند به استقرار نظام آموزشی کارآمد کمک کند.

راهنمایی و مشاوره حداقل از دو طریق می‌تواند بر کارآیی نظام آموزشی مؤثر افتد:

۱ - انطباق بیشتر رشته‌های تحصیلی با استعداد و رغبتها و در نهایت تضمین پیشرفت تحصیلی و رضایت خاطر جوان و کاهش افت تحصیلی.

۲ - ایجاد رضایت شغلی، گسترش و افزایش کارآیی و ثبات و استمرار شغل در نهایت بازدهی و بهره‌وری بیشتر و مؤثرتر، افزایش تولید و... توسعه انسانی. (حوریزاد، ۱۳۷۰)

اما توزیع نامتناسب و ناهماهنگ دانش آموزان بین رشته‌های مختلف تحصیلی و مسایل و مشکلاتی که از این وضعیت پدید می‌آید، درخور توجه و تعمق است، ادامه این وضعیت، توزیع فارغ‌التحصیلان دوره متوسطه را به صورتی نامتناسب با نیازهای واقعی جامعه در آورده است و مسایل و مشکلاتی را برای دانش آموزان، خانواده‌های آنان و جامعه فراهم آورده و با بیکاری آنان و نداشتن حداقل یک مهارت، نقش و کارآمدی نظام آموزشی را زیر سؤال برده است، چه باید کرد؟ آیا نباید به درمان پرداخت و درمان را از رفع علتها شروع کرد؟

از آنجا که آموزش و پرورش به شکل گسترده به عنوان ابزار مهمی برای ارتقاء سطح توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی پذیرفته شده است، هر نوع نارسایی در هر یک از ابعاد کار آموزش و پرورش و یا هرگونه عاملی که بازده کار مدرسه و خانواده یا اجتماع را از مسیر تحقق هدفهای تعلیم و تربیت کاهش دهد، منشاء اتلاف و ضایعه خواهد بود. بنابراین ضعفها و کمبودها در برنامه‌های آموزشی و درسی چه از نظر رعایت اصول مهم تناسب و تعادل و تنوع و چه از نظر روشها و کمبود منابع و امکانات و...، فقدان نظام راهنمایی و مشاوره، از مبانی مهم اتلاف به شمار می‌روند.

در این رابطه سؤال اساسی این است که برای افزایش کارآیی نظام آموزش و پرورش از طریق پرداختن به جنبه‌های کیفی از جمله بررسی و تجدیدنظر در روشهای اجرایی راهنمایی و مشاوره چه نوع اصلاحاتی لازم است؟ و شیوه‌های اصلاح کدامند؟

مبانی برنامه راهنمایی و مشاوره

اگر راهنمایی را جریان کمک‌کننده‌ای بدانیم که به وسیله یک سلسله فعالیتهای منظم و سازمان یافته به رشد متعادل و همه‌جانبه انسان می‌انجامد و موجبات بهره‌گیری بیشتر از

حداکثر تواناییهای بالقوه فرد را در نظام آموزش و پرورش فراهم می‌آورد. از این دیدگاه راهنمایی و آموزش و پرورش از یکدیگر قابل تفکیک و تجزیه نیستند و راهنمایی وسیله‌ای است که روال رشد دانش‌آموزان را تسریع و تسهیل می‌کند. (شفیع‌آبادی، ۱۳۷۱)

بنابراین پرداختن به جنبه‌های کیفی آموزش و پرورش از جمله توجه جدی به امر راهنمایی و مشاوره الزامی خواهد بود.

لزوم استقرار نظام راهنمایی تحصیلی - شغلی در راستای توجه به مبانی روانی برنامه‌ریزی آموزشی و قبول وجود تفاوت‌های فردی در میان دانش‌آموزان است. از آنجا که انتقال همه میراث فرهنگی به همه دانش‌آموزان نه امکان دارد و نه ضرورت بلکه برای هر فرد کافی است که لااقل با یکی از ارزشهای فرهنگی آشنایی کامل حاصل کند. بنابراین تشخیص مشابهت ارزشهای فرهنگی با ساختمان شخصیت جوانان به روشهای علمی شناخت و اندازه‌گیری استعدادها و مطالعه علایق ضروری خواهد بود.

تشخیص مشابهتها و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان به رشته‌های مختلف تحصیلی بیشتر از این جهت اهمیت دارد که با استفاده از جاذبه ارزشها، جوانان را به تحصیل معلومات عمیق وا دارد، تا آنجا که نه تنها با آن ارزشها آشنا شوند بلکه به نوبه خود آنها را ارزیابی کرده، به سهم خود چیزی بر میراث فرهنگی عالم بشریت بیفزایند. (شکوهی، ۱۳۶۳)

اگر بپذیریم که راهنمایی کوششی است برای ایجاد حداکثر توافق ممکن بین خصوصیات فرد مورد راهنمایی و مقتضیات فعالیتی (تحصیلی یا حرفه‌ای) که بدان مشغول خواهد شد، در جریان راهنمایی تحصیلی سه نوع فعالیت متمایز را می‌توان مشخص کرد: (شکوهی، ۱۳۶۳)

۱ - مطالعات نظری مربوط به تعریف و توصیف رشته‌های تحصیلی در دوره متوسطه و تعیین استعدادها و خصوصیات که موفقیت در هر یک از آنها را تضمین کند.

۲ - شناخت عینی استعدادها و خصوصیات دانش‌آموز که باید به‌طور منظم و سازمان‌یافته و با همکاری همه کسانی که به نحوی با دانش‌آموز در تماس بوده و هستند انجام گیرد.

۳ - تفسیر داده‌هایی که از دو مجرای فوق می‌رسد و تهیه گزارشی که بتواند عندالزوم مبنای نگارش توصیه‌نامه‌ای درباره هر یک از دانش‌آموزان قرار گیرد.

از سوی دیگر مبانی اقتصادی، اجتماعی برنامه راهنمایی و مشاوره به ضرورت توجه به نیازهای واقعی به نیروی انسانی مورد نیاز برنامه‌های توسعه و همچنین ارتقاء بهره‌وری نظام آموزشی در فرآیند تربیت نیروی انسانی تأکید دارد. پیچیدگی جهان پیرامون، گسترش تکنولوژی و ارتقاء سطح تکنولوژی در جامعه که علاوه بر ماشین‌آلات و تجهیزات، نیازمند مهارتها و منابع انسانی و دانش فنی مرتبط با نیازهای جامعه است از یک سو و توجه به تفاوت‌ها، فدی، از سوی دیگر ایجاب می‌کند انسانها با استعدادها، رغبتها، امکانات و

محدودیت‌های خود و نیازهای جامعه به‌طور واقع‌بینانه‌ای آشنا شوند و تصمیمات خود را بر اساس اطلاعات صحیح اتخاذ نمایند.

بنابراین خدمات راهنمایی باید در درون نظام آموزش به کلیه دانش‌آموزان در سطوح مختلف تحصیلی از ابتدایی تا دانشگاه کمک کند تا ضمن شناخت صحیح و دقیق از خود و محیط، بتوانند برای امور تحصیلی - شغلی و خانوادگی خود تصمیمات منطقی و معقول اتخاذ کنند. مهمترین خدمات راهنمایی عبارتند از:

الف - خدمات شناختی

راهنمایی بدون شناخت علمی تواناییها و ظرفیتهای فرد نمی‌تواند خدمتی انجام دهد. از این رو شناخت، جزء اولین خدمات راهنمایی بشمار می‌رود. خدمات شناختی باید در مدرسه شرایطی فراهم کند تا دانش‌آموز فهم روشنی از خود، استعدادها، علایق و تواناییها و محدودیتهای خویش داشته‌باشد. شناخت دانش‌آموز از خود از هدفهای مهم هر برنامه راهنمایی است، این شناسایی مبتنی است بر جمع‌آوری، تحلیل و بکاربردن انواع اطلاعات عینی درباره دانش‌آموز که باید برای این شناسایی از آزمونهای روا و معتبر استفاده کرد. در زمینه کاربرد ابزارهای عینی اندازه‌گیری در فرایند راهنمایی (پیترز و شرترر، ۱۹۶۳) هدفهای ویژه‌ای به‌طور عام مطرح ساخته‌اند:

- ۱- ارزیابی عینی از شخصیت به منظور شناخت و خودفرمانی بهتر فرد.
- ۲- مقایسه دقیق اعمال فرد با اعمال دیگران به منظور گزینش، توصیه و خودشناسی.
- ۳- بهبود اساسی پیش‌بینی احتمال موفقیت در هر فعالیت.
- ۴- ارزیابی از خصوصیات فردی در ارتباط با خصوصیات آن که برای فعالیتهای آموزشی و شغلی لازم است.
- ۵- ارزیابی از رشد و پیشرفت تحصیلی فرد و گروه.
- ۶- بسط و توسعه قابلیتها و استعدادها بالقوه و نیز تشخیص تواناییهای عقلی، نقایص و ناهنجاریها.

همچنین (کمپ، ۲، ۱۹۶۰) کاربرد خاص آزمونها را شامل موارد زیر می‌داند:

- ۱- شناسایی تواناییها
 - ۲- طبقه‌بندی با هدف گروه‌بندی
 - ۳- گزینش دانش‌آموز به منظور جایگزینی آنها
 - ۴- ارزشیابی آموزشی
 - ۵- طرح‌ریزی مراحل آموزشی و حرفه‌ای
 - ۶- سازگاری شخصی
- بنابراین در اجرای هرچه بهتر و مؤثرتر فرایند راهنمایی تحصیلی - شغلی باید به

پیشرفت تحصیلی، استعداد و رغبت‌های دانش‌آموزان بیشتر توجه کرد. سازمان یونسکو^۳ (۱۹۸۴) نیز موارد زیر را به عنوان پایه و اساس راهنمایی تحصیلی و شغلی می‌داند:

۱- دانش فرد که عوامل اجتماعی و خانوادگی را دربرداشته و این دانش در نگرش و انتظارات وی اثر خواهد گذاشت.

۲- اطلاعاتی که از ارزیابی عینی نتایج آزمونهای استعداد حاصل شده است.

۳- آگاهی از پیشرفت تحصیلی.

۴- آگاهی از کارایی و نیز کارگماری وی و فرصتهای شغلی و نیز رضایت شغلی فرد که نسبت به آن علاقمند و تقاضامند بوده است.

۵- آزمایشات پزشکی که نشان دهنده این امر است که آیا دانش‌آموز از نظر جسمی قادر به انجام آن کار و شغل مورد نظر هست یا خیر؟

پیشرفت فرد در هر کاری به میزان علاقه و استعداد و کوشش وی بستگی دارد. برای اینکه روند راهنمایی به‌طور دقیق‌تر انجام شود، به‌جای اندازه‌گیری یکی از متغیرهای مؤثر، لازم است متغیرهای بیشتری ارزیابی شوند (آناستازی^۴، ۱۳۶۴) به منظور کسب اطلاعات عینی در زمینه‌های فوق بسیار بجا خواهد بود، نتایج آزمونهایی نظیر آزمون استعداد^۵، رغبت^۶ و پیشرفت تحصیلی^۷ استاندارد شده نیز مورد توجه و بررسی قرار گیرد. بهره‌وری از نتایج آزمونها، به دانش‌آموز کمک می‌کند تا مراحل جایگزینی، آموزش و برنامه‌ریزی حرفه‌ای و شناخت از خود را توسعه دهد و به والدین نیز یاری می‌دهد که شناخت بهتری از فرزند خود داشته باشند. (پیترز و شرترز^۸، ۱۹۶۳)

ب- خدمات مشاوره‌ای

کاربرد نتایج آزمونها بایستی با احتیاط صورت گیرد چرا که این آزمونها در یک مقطع زمانی خاصی برگزار می‌شوند و ممکن است رغبت‌های دانش‌آموزان همراه با رشد و تحول روانی دچار تغییر یا تحول شود بنابراین ارائه خدمات مشاوره‌ای و کشف مشکلات دانش‌آموزی در ارتباط با تحصیل و نیز تشخیص ناهنجاریهای شخصیتی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، در جریان مشاوره ممکن است دانش‌آموز نگرش جدیدی نسبت به برخی امور پیدا کند و در ثبات یا تغییر رشته تحصیلی مؤثر افتد.

ج- خدمات اطلاع‌رسانی، کارایی و کارگماری

در ارائه خدمات اطلاعاتی، هدف آشنا کردن دانش‌آموزان با دامنه و تنوع رشته‌های تحصیلی دوره دیرستانی و دانشگاهی و تنوع مشاغل، زمینه‌های بازار کار و نیازهای آینده کشور در بخشهای مختلف اقتصادی است، در ارائه خدمات راهنمایی در سطوح ملی، محلی و واحد آموزشی، باید این اطمینان حاصل شود که راههای ارتباطی بین تحصیل،

آموزش فنی و حرفه‌ای اولیه، کاریابی، کارگماری و ادامه تحصیل و آموزش فنی و حرفه‌ای از طرق زیر گشوده می‌ماند:

۱ - هماهنگی و ارتباط نزدیک بین خدمات آموزشی، مشاوره‌ای، کاریابی و کارگماری.

۲ - اطمینان از اینکه کلیه اطلاعات مورد نیاز در زمینه کاریابی و فرصتهای شغلی در دسترس بوده به طور فعال توزیع شده‌اند.

۳ - اطمینان از اینکه کسانی که به کارگمارده شده‌اند به اطلاعاتی که مربوط به فرصتهای ادامه تحصیل است دسترسی دارند.

در نظام آموزش و پرورش کشورهایی که وظیفه کاریابی برای فارغ التحصیلان به عهده سازمانهای آموزشی محول شده‌است، مسؤولان امر، به منظور آگاه ساختن دانش آموزان، نیازهای بازار کار را به صورت مذاکره خصوصی و گروهی (سخنرانی) و یا از طریق نشریه، کتاب، بروشور و غیره به اطلاع کلیه دانش آموزان می‌رسانند. در این کشورها، سازمانی به نام "بانک اطلاعاتی و کاریابی" وجود دارد که اطلاعات لازم را به موقع در اختیار دانش آموزان قرار می‌دهد. متقابلاً کارگزاران صنایع و صاحبان کار و کارخانه در مورد نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر و آماده برای کار از نظر مهارت‌ها و تواناییهای داوطلبان هر شغل و میزان تحصیلات، آگاهیهای علمی و فنی و توانمندیهای فارغ التحصیلان، نیازمند اطلاعات هستند. در سایه چنین تعامل و ارتباطی بین دو بخش آموزش و دنیای کار ارائه خدمات راهنمایی شغلی معنا پیدا می‌کند و ثمربخشی فعالیتهای نظام راهنمایی و مشاوره را افزایش می‌دهد. همچنین در سایه چنین ارتباطی، انگیزه تحصیلی و شغلی قوی تری برای راهنمایی دانش آموزان در رشته‌های تحصیلی و شغلی مورد نیاز جامعه ایجاد خواهد شد و از فشار تقاضای دانش آموزان و والدین برای تحصیل در رشته‌های نظری خواهد کاست.

د - خدمات ارزشیابی

ارزشیابی از کلیه فعالیتهای راهنمایی و مشاوره، در طول اجرای برنامه و پایان برنامه، با هدف اصلاح و بهبود فرایند برنامه راهنمایی و مشاوره از اهم خدمات راهنمایی است. عرصه‌های مختلف برنامه، شامل هدف، محتوا، روش، منابع و امکانات باید مورد ارزیابی قرار گیرند. در این رابطه می‌توان از الگوهای مختلفی چون الگوی تحقق یافتن هدفهای^۱ تایلر^{۱۰}، الگوی CIPP^{۱۱} و الگوی CSE^{۱۲} استفاده کرد. (کیامنش، ۱۳۶۷)

پیشنهادات اصلاحی

مقدمه:

به منظور استقرار یک نظام راهنمایی تحصیلی - شغلی مناسب و اصلاح وضع موجود

در نظام راهنمایی و مشاوره، هفت پیشنهاد زیر ارائه می‌شود:

- ۱- تهیه و تدوین برنامه راهنمایی و مشاوره.
- ۲- سازماندهی تشکیلات متناسب با اهداف و محتوا که خود از طریق اجرای دو روش زیر امکان‌پذیر است.
 - ۱- ۲- سازماندهی مبتنی بر هدف.
 - ۲- ۲- سازماندهی مبتنی بر فعالیت.
- ۳- تأمین منابع و امکانات مورد نیاز اجرایی برنامه راهنمایی و مشاوره.
- ۴- اجرای دقیق ساختار برنامه درسی و تعیین شاخه تحصیلی.
- ۵- شیوه اجرای راهنمایی تحصیلی و شغلی که خود باید در دو مرحله انجام پذیرد:
 - ۱- ۵- هدایت تحصیلی (گزینش) که در این مرحله بایستی از آزمونهای جامع پیشرفت تحصیلی و آزمون رغبت جهت شناخت علائق و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز استفاده نمود.
 - ۲- ۵- هدایت شغلی (جایگزینی) که در این مرحله نیز بایستی از آزمونهای استعداد ویژه و آزمونهای خاص دیگری استفاده نمود تا هدایت شغلی هرچه دقیقتر و بهتر صورت گیرد.
- ۶- تشکیل بانک اطلاعات و کاربایی برای ارائه خدمات اطلاعات و کارگماری.
- ۷- ارتقاء دانش علمی، تخصصی مشاوران و کارشناسان راهنمایی و مشاوره و بروزکردن اطلاعات آنان.

که در اینجا به شرح و بسط هر یک از پیشنهادهای اصلاحی فوق می‌پردازیم.

- ۱- پیشنهاد نخست: تهیه و تدوین برنامه راهنمایی و مشاوره است. این برنامه شامل هدف راهنمایی و مشاوره برای دوره‌های پیش‌دبستانی، راهنمایی، متوسطه و آموزش عالی، محتوا و روشهای اجرایی، منابع و امکانات مادی و انسانی، برنامه ارزشیابی است. بررسی تحولات برنامه‌های توسعه آموزش و پرورش در قالب برنامه‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی از سالهای ۱۳۲۸ تا به امروز (برنامه‌های اول تا ششم قبل از انقلاب و در برنامه‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی) نشان می‌دهد که در نظامهای برنامه‌ریزی یا جایگاهی برای راهنمایی و مشاوره وجود نداشته و یا به صورتی مبهم بیان شده است و به طور کلی بیشتر به جنبه‌های کمی بسنده کرده و فاقد عناصر لازم در زمینه سیاست‌گذاری و پرداختن به امور کیفی از جمله برنامه راهنمایی و مشاوره است. در نتیجه به نقش و اهمیت راهنمایی و مشاوره در تربیت نیروی انسانی کارآمد و مورد نیاز بخشهای مختلف توجه چندانی نشده است، شواهد عینی و مسایل و مشکلات اشتغال و تولید نیز مؤید آثار زیانبار عدم توجه به اشتغال و گزینش صحیح نیروی انسانی است. لذا بر مسؤولان و صاحب‌نظران تعلیم و تربیت کشور است که با تهیه و تدوین یک برنامه راهنمایی و مشاوره

هرچه زودتر این امر مهم را تحقق بخشند و بر سیاستگزاران و قانونگزاران است که با تصویب قوانین مربوطه، زمینه‌های استقرار یک نظام راهنمایی کارآمد را فراهم آورند.

چنانچه برای راهنمایی و مشاوره، نقش تسهیل‌کنندگی تحقق اهداف نظام تعلیم و تربیت قابل شویم، هدفهای برنامه راهنمایی و مشاوره، به تفکیک برای هر یک از دوره‌های تحصیلی تهیه و تدارک شود. محتوای برنامه راهنمایی و مشاوره را بدانگونه که انواع خدمات و فعالیت‌های اساسی راهنمایی و مشاوره در هر یک از دوره‌های تحصیلی تصریح و روشن سازد، تدوین گردد. از نظر اجرایی بجای واگذار کردن فعالیت‌های تخصصی و غیرتخصصی تنها به یک شخص (مشاور) باید کلیه اجزاء نظام آموزشی اعم از درون سازمانی (برنامه‌درسی، کتاب، مدیریت، معلم، مشاور، دانش‌آموز، خانواده، فضاهای آموزشی) و برون سازمانی (بازار کار و اشتغال) را با هم درگیر کرد. (این شیوه برخورد، فرهنگ راهنمایی و مشاوره را توسعه و تقویت خواهد کرد). محتوای آزمونهای مختلف (آزمون جامع پیشرفت تحصیلی، آزمونهای استعداد عمومی و ویژه، آزمون رغبت‌سنج) با همکاری صاحب‌نظران و افراد متخصص تهیه گردد.

۲- پیشنهاد دوم، سازماندهی تشکیلات متناسب با اهداف و محتوای برنامه راهنمایی و مشاوره است. مراد از سازماندهی، طبقه‌بندی فعالیتها و وظایف، تقسیم کار و تنظیم روابط بین عناصر و اجزاء سازمان و تشکیلات است که امکان ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره را به کلیه دانش‌آموزان و خانواده‌ها به مؤثرترین روش میسر می‌سازد.

به دو طریق می‌توان سازمان و تشکیلات راهنمایی و مشاوره را سازماندهی کرد:

۱- ۲- سازماندهی مبتنی بر هدف

۲- ۲- سازماندهی مبتنی بر فعالیت

همچنین امر سازماندهی می‌تواند از بالا به پائین (ستاد به واحد آموزشی) یا واحد آموزشی به ستاد باشد (سازماندهی متمرکز و غیرمتمرکز)،

اما سازماندهی مبتنی بر فعالیت و در درون واحدهای آموزشی مناسبترین شیوه سازماندهی است. بنابراین لازم است ابتدا از طریق تحلیل خدمات راهنمایی و مشاوره وظایف اساسی هر خدمت را شناسایی کرده هر وظیفه به تناسب صلاحیتها و تواناییهای افراد، بین اجزاء و ارکان برنامه راهنمایی و مشاوره، تقسیم گردد. گام بعدی تدوین شرح وظایف هر یک از کارکنان و اجزای برنامه است در این مرحله لازم است به تناسب حجم فعالیتها و خدمات راهنمایی و مشاوره نسبتهای مشاور، دبیر راهنما، متصدی اموردفتری و... به دانش‌آموز و وظایف مدیر و سایر کارکنان مدرسه در فرایند برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت‌های راهنمایی و مشاوره تصریح شود. این نسبتها می‌تواند با توجه به ملاحظات اقتصادی و محدودیتهای نیروی انسانی در حد مطلوب سازماندهی گردد. سپس به لحاظ هماهنگی و هدایت و رهبری فعالیتها به سازماندهی سایر سطوح استانی، ستادی پرداخت.

مهمترین بخش سازماندهی تنظیم روابط بین اجزاء و عوامل درونی و بیرونی نظام راهنمایی و مشاوره و تبیین و تصریح روابط و وظایف متقابل بین آن پارامترهاست که به قانونمندی برنامه کمک می‌کند. در این مرحله تعیین سهم برنامه‌های درسی و محتوای کتابهای درسی مدیریت آموزشی، طراحی فضاهای آموزشی، برنامه تربیت معلم که نقش بسیار مهمی در تسهیل تحقق اهداف برنامه راهنمایی و مشاوره خواهند داشت نیز باید مورد توجه قرار گیرد. همچنین در بخش بیرونی تنظیم روابط و نحوه همکاری سازمانها و دستگاههای مرتبط با فعالیتهای راهنمایی و مشاوره با آموزش و پرورش، دقیقاً تشریح و تصریح شود.

۳ - پیشنهاد سوم در ارتباط با منابع و امکانات مورد نیاز اجرای برنامه راهنمایی و مشاوره (منابع مالی و بودجه و اعتبارات، نیروی انسانی، فضا و تجهیزات) است که لازم است به این مسأله با این نگرش که در فرآیند تربیت نیروی انسانی، خلاق و مسؤول و متعهد، ارائه خدمات راهنمایی تحصیلی - شغلی و سرمایه گذاری در این امر کمتر از آمادگی دانشگاهی، توانایی قابلیت‌های علمی نیست، فراهم آوریم. بنابراین لازم است برای اجرای برنامه‌های راهنمایی و مشاوره، بودجه و اعتبار لازم در برنامه و بودجه بخش آموزش و پرورش عمومی و متوسطه، پیش‌بینی شود و به همان میزان که در راه انتقال دانش و مهارتها و توانمندیها از طریق برنامه‌های درسی سرمایه گذاری می‌کنیم، به همان اندازه نیز بایستی در راه ایجاد رضایت خاطر و رضایت شغلی و تأمین بهداشت روانی از طریق برنامه راهنمایی و مشاوره سرمایه گذاری کنیم. زیرا مسأله اساسی در فرآیند تربیت نیروی انسانی و توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی به معنای نوین خود، انسان است که صرفنظر از آنکه در حیطه تولید ملی، نهادهای مولد را نیرو می‌بخشد، خود نیز باید به رضایت خاطر و آرامش و بالاخره به رفاه نایل آید. خوشبختانه برنامه‌ریزی و اختصاص ۴ ساعت در هفته به آموزش درس آشنایی با برنامه‌ریزی تحصیلی - شغلی در سال اول آموزش متوسطه، طلیعه خوبی در این زمینه خواهد بود.

در این رابطه آموزش و تربیت و تأمین نیروی انسانی مورد نیاز برنامه راهنمایی و مشاوره که تواناییها و قابلیت‌های علمی و تخصصی آنان متناسب با اهداف مصوب باشد نیز باید مورد توجه و تأکید قرار گیرد و با بررسی و تجدیدنظر و اعمال اصلاحات لازم در برنامه‌های آموزشی و درسی دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته راهنمایی و مشاوره، تناسب بیشتر محتوای برنامه را با اهداف برنامه راهنمایی و مشاوره فراهم آورد.

۴ - پیشنهاد چهارم مربوط می‌شود به اجرای دقیق ساختار برنامه درسی و تعیین شاخه تحصیلی.

در ساختار نظام جدید آموزش متوسطه سه شاخه تحصیلی نظری، فنی و حرفه‌ای و کار دانش، پیش‌بینی شده‌است، شاخه نظری سه رشته علوم تجربی، ریاضی فیزیک، ادبیات

و علوم انسانی را شامل می‌شود. شاخه فنی و حرفه‌ای به سه زمینه تحصیلی صنعت، خدمات و کشاورزی تقسیم شده‌است که هر زمینه به چندین گروه، رشته و گرایش تحصیلی منتهی می‌شود. شاخه کاردانش با سه زمینه تحصیلی صنعت، خدمات و کشاورزی، چندین رشته و گرایش مهارتی را شامل می‌شود.

تنوع رشته‌ها و گرایشهای تحصیلی در دو شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش در واقع پاسخ به نیازهای دانش‌آموزان و مرتبط‌ساختن برنامه آموزش متوسطه با نیازهای توسعه‌ای جامعه است.

جهت‌دهی و راهنمایی تحصیلی دانش‌آموزان به دامنه وسیع رشته‌های تحصیلی، نیازمند نظام راهنمایی تحصیلی است. روشهای جهت‌دهی تحصیلی در نظام آموزش و پرورش، یکی از مهمترین مسایل بسیاری از کشورهاست تجربیات موفق برخی کشورها در این زمینه موجبات بهبود ورودیهای رشته‌های مختلف تحصیلی و در نهایت منجر به بهبود افزایش بهره‌وری و کارایی آن رشته‌ها در نظام آموزشی شده‌است. انجمنهای تحقیق علوم اداره آموزش^{۱۳} و پرورش امریکا مناسبترین سن را برای شروع آموزش حرفه‌ای چهارده سال می‌داند.

جدول شماره ۱ - ساختار برنامه درسی آموزش متوسطه

سال سوم	۱۱ - ۱۰ واحد دروس تخصصی	۹-۱۲ دروس عمومی - الزامی
سال دوم	۶ - ۴ واحد دروس تخصصی	۲۱ - ۲۶ واحد دروس عمومی - الزامی
سال اول	۲ واحد دروس اختیاری	۲۸ واحد دروس عمومی - الزامی
	۲ واحد دروس اختیاری	

همانگونه که از جدول ساختار برنامه درسی آموزش متوسطه جدید برمی‌آید، روند تخصصی‌شدن آموزش متوسطه با آهنگی آرام و به تدریج صورت می‌گیرد و در هر مرحله امکان ردگیری و تصحیح و جایگزینی مناسب برای دانش‌آموز وجود دارد. انعطاف‌پذیری ساختار نظام جدید در جهت انطباق برنامه‌های درسی با ویژگیهای دانش‌آموزان به حدی است که حتی پس از فارغ‌التحصیلان دوره متوسطه، دانش‌آموز می‌تواند بدون توجه به نوع رشته تحصیلی خود یکی از گروههای تحصیلی دوره پیش دانشگاهی را انتخاب و برای ورود به رشته تحصیلی دانشگاهی مورد علاقه خود آمادگی لازم را کسب کند.

بنابراین با توجه به موارد فوق سعی شود از هرگونه توزیع دانش آموزان به شاخه‌های تحصیلی در سال اول دوره متوسطه جداً پرهیز شود و توزیع دانش آموزان بین شاخه‌ها و گروه‌ها و رشته‌های تحصیلی بااستثناء دانش آموزان علاقمند به مهارت آموزی در شاخه کاردانش، در نیمسال اول سال دوم بر اساس توصیه‌نامه تحصیلی صورت پذیرد.

برای بهبود ورودیهای رشته‌های مختلف تحصیلی لازم است که دانش آموزان از لحاظ روانی به مرحله هویت خود^{۱۴} از مراحل رشد روانی - اجتماعی^{۱۵} که توسط اریکسون^{۱۶} تعریف شده است، رسیده باشند. چراکه تعیین هویت در انتخاب شغل تأثیر بسزایی دارد، چنانچه تعیین هویت با موفقیت انجام نگیرد، پراکندگی نقش^{۱۷} بوجود می‌آید که با عدم انتخاب شغل و یا مشخص نبودن هدفهای تربیتی و تحصیلی همراه است (شفیع آبادی، ۱۳۵۹) با توجه به موارد فوق، پیشنهاد مشخص این است که در بدو ورود دانش آموزان به دوره متوسطه هیچگونه توزیعی صورت نگیرد، سعی شود کلیه دانش آموزان، سال اول متوسطه را به گذراندن دروس عمومی - الزامی و اختیاری صرف کنند. براین اساس عملاً این امکان فراهم می‌آید تا دانش آموزان همراه با رشد عقلی و درک و فهم بهتری از دنیای تحصیل و کار، تصمیمات منطقی‌تری را در انتخاب شاخه و رشته تحصیلی با مشورت افراد صاحب نظر اتخاذ کنند. (در حال حاضر دانش آموزان در سال اول آموزش متوسطه با ثبت نام در یکی از واحدهای آموزشی هنرستان یا دبیرستان، موقتاً شاخه تحصیلی خود را انتخاب می‌کنند و تقریباً همانها در سال بعد باقی می‌مانند و ظرفیتها را اشغال می‌کنند و فضایی برای هدایت دانش آموزان علاقمند به رشته‌های دیگر که در دیگر واحدهای آموزشی ارائه می‌شود باقی نمی‌ماند). (جدول شماره ۱)

۵ - پیشنهاد پنجم مربوط می‌شود به شیوه‌های اجرای راهنمایی تحصیلی و شغلی دانش آموزان، راهنمایی تحصیلی - شغلی، فرآیند یاری‌کننده‌ای است و نباید در تمامی دوره‌های تحصیلی به شکل مؤثری ارائه شود. برنامه و کتاب درسی، وسیله مناسبی برای ارائه خدمات اطلاعاتی هستند، دانش آموزان دوره ابتدایی و راهنمایی تحصیلی و سال اول متوسطه باید به طرق مختلف با اهمیت تحصیل، کار و ارزش واقعی آنها، دامنه و تنوع رشته‌های تحصیلی و شغلی، به تدریج آشنا شوند، از طریق دروس عملی و کارگاههای عملی، رسم فنی، طراحی و نقشه کشی، کاردستی و خوداتکایی پیوندی قوی بین دست و اندیشه ایجاد شوند. و از طریق اینگونه فعالیتها عملی موجبات تقویت و بهبود فرایند یاددهی - یادگیری و شناخت بهتر استعدادها فراهم گردد. بر این اساس برنامه آموزش فنی عمومی در دوره آموزش عمومی (ابتدایی و راهنمایی) که هدفهای عمده را دنبال خواهد کرد، پیشنهاد می‌گردد:

- کلیه دانش آموزان برای درک ماهیت جامعه فنی و کسب ینش کلی نسبت به صنعت، آگاهیهای عمومی پیدا می‌کنند.

- امکان ارزشیابی و سنجش بهتر علایق و استعدادهای دانش آموزان و در نتیجه راهنمایی بهتر آنان به رشته‌های تحصیلی فراهم می‌شود.

- سبب گرایش دانش آموزان مستعد و علاقمند به آموزشهای فنی و کاردانش (حرفه‌ای) می‌شود؛ به ویژه برای آنها که مستعدند ولی قبلاً نسبت به این آموزشها نظر منفی داشته‌اند.

- تربیت شغلی دانش آموزانی را که قبل از متوسطه، مدرسه را ترک می‌کنند تسهیل می‌کند.

- دانش آموزان از طریق فعالیتهای عملی، ضمن شناخت توانمندی و محدودیتهای خود از کار شیوه آموختن را یاد می‌گیرند و گرایش مثبتی در انتخاب رشته‌های فنی و حرفه‌ای پیدا می‌کنند.

و اما برای اجرای هرچه دقیق‌تر فرایند هدایت تحصیلی و شغلی، این هدایت باید در دو مرحله انجام پذیرد:

۱- ۵- هدایت تحصیلی (گزینش)^{۱۸}

۲- ۵ هدایت شغلی (جایگزینی)^{۱۹}

۱- ۵- هدایت تحصیلی (گزینش)

برای اینکه گزینش دانش آموزان دقیقاً در زمینه تحصیلی متناسب با استعدادهایشان انجام گیرد، لازم است که هدایت تحصیلی از گروه تحصیلی آغاز شود، نه از شاخه تحصیلی، لذا به منظور اجرای عملی تر این مرحله بایستی دانش آموزان را بر اساس ملاکهای علمی به گروههای تحصیلی مختلف توزیع کرده و در کنار گروههای تحصیلی موجود، آموزشهای عمومی نیز برای افرادی که هیچیک از ضوابط ورود به گروههای تحصیلی را دارا نمی‌باشند در نظر گرفت. که این آموزش می‌تواند شبیه مدارس آموزش ویژه‌ای^{۲۰} که در ژاپن وجود دارد باشد، (ژاپن^{۲۱}، ۱۹۸۰). آموزش در این مدارس به گونه‌ای طراحی شده‌است که دانش آموز را در بهبود تواناییهای در زمینه‌های حرفه‌ای، زندگی روزمره یا فرهنگی یاری می‌دهد.

در ژاپن این مدارس به سه گروه طبقه‌بندی شده‌اند که تنها یک طبقه آن با هدفهای هدایت دقیق تحصیلی می‌تواند همانند و هماهنگ باشد و آن مدارس آموزش ویژه‌ای است که در آنها دروس عمومی آموزش داده می‌شود و علاوه بر دروس عمومی دروسی نیز در حد آشنایی با صنعت، کشاورزی، بهداشت و درمان، علوم تربیتی و مددکاری اجتماعی، تجارت، اقتصاد خانواده و فرهنگی به دانش آموزان ارائه می‌شود که با این سبک آموزش به دانش آموزان این فرصت را می‌دهند تا با انتخاب دروس مختلف در هر یک از زمینه‌های فوق، به میزان علاقه و استعدادش در آن زمینه پی برده و در گروه تحصیلی خاصی ادامه دهد یا اینکه تنها به آموزش عمومی در همین سطح اکتفا کند. (ژاپن^{۲۲}، ۱۹۸۰)

از آنجا که هدایت تحصیلی امری است بسیار حساس و سرنوشت‌ساز، لذا ضروری است در هدایت تحصیلی و گزینش، دانش‌آموزان با ابزارهای علمی ارزیابی شوند و به علت محدودیت‌هایی که در نمرات کلاس وجود دارد، معدل نمرات نباید تنها وسیله هدایت باشد؛ لذا توصیه می‌شود در تهیه و استاندارد کردن تست‌هایی در زمینه پیشرفت تحصیلی، استعدادها و ویژگی‌ها و رغبت، سرمایه‌گذاری شود و این آزمون‌ها در اختیار مشاوران و راهنمایان قرار گیرد. برای شروع کار، تهیه آزمون جامع پیشرفت تحصیلی و آزمون رغبت در اولویت قرار گیرد.

الف - آزمون جامع پیشرفت تحصیلی

بنابر تحقیقات انجام شده آزمون‌های پیشرفت تحصیلی تجارب قبلی را اندازه‌گیری کرده و یک ارزیابی قانع‌کننده‌ای از آمادگی فردی و گروهی در زمینه‌های درسی ارائه می‌دهد و نیز موفقیت افراد را در دروس آینده تا حدی پیش‌بینی می‌کند (نال، اسکاتل، کریج^{۲۳}، ۱۹۸۹ و ساکس^{۲۴}، ۱۹۷۴). در اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی و پیش‌بینی موفقیت افراد در آینده، از معدل نمرات به‌طور گسترده استفاده می‌شود اما به‌ندرت از آن به‌عنوان تنها وسیله قابل قبول استفاده می‌شود (بیلهر^{۲۵}، ۱۹۷۸) معتقد است بر خلاف امتیازات بالقوه معدل نمرات، آزمون جامع به دلایل زیر به معدل نمرات رجحان دارد:

- ۱- نمرات بسیار دقیق و مناسب نیستند.
- ۲- نمرات نشان‌دهنده توانایی‌های خارج از مدرسه نیستند.
- ۳- افراد بسیار خلاق در درک آنچه که خواسته معلم است دچار مشکل خواهند شد؛ بنابراین نمرات پایینی را کسب می‌کنند.
- ۴- از لحاظ ارزش، نمرات یک مدرسه با نمرات مدارس دیگر یکی نیستند.
- ۵- بسیاری از نمرات تحت تأثیر عواملی نظیر انجام وظیفه، منظم بودن در انجام تکالیف، قرار می‌گیرند بنابراین می‌توان گفت نمرات توانایی خشنود ساختن معلمان را نشان می‌دهد.

۶- بعضی از دانش‌آموزان تحت تأثیر عوامل دیگری مانند طرز برخورد معلم، شرایط اقتصادی و مشکلات موقتی دیگر، نمرات پایینی را کسب می‌کنند.

اما آزمون جامع پیشرفت تحصیلی نه تنها معایب فوق را ندارد بلکه توجه معلم را معطوف به هدفهای کلاسی می‌کند و از طرف دیگر توجه دانش‌آموز به جای کسب نمره بر یادگیری محتوای دروس متمرکز خواهد شد و نیز وقتی که توزیع مناسب دانش‌آموزان در زمینه‌های تحصیلی متناسب با نیازهای اجتماعی مدنظر باشد، برگزاری آزمون جامع توصیه می‌شود. (بیلهر^{۲۶}، ۱۹۷۸)

با توجه به موارد فوق پیشنهاد می‌شود بر اساس محتوای برنامه‌های درسی دوره

راهنمایی تحصیلی و سال اول متوسطه، آزمون جامع پیشرفت تحصیلی استاندارد شده متشکل از پاره‌تست‌ها تهیه و از نتایج آن در هدایت تحصیلی دانش‌آموزان استفاده شود.

ب - آزمون رغبت

به علت اهمیت و نقش علایق و رغبت‌ها در سرنوشت پیشرفتهای تحصیلی و شغلی فرد بایستی چنین خصوصیتی نیز اندازه‌گیری شود و از نتایج آن برای هدایت تحصیلی و شغلی استفاده فراوان برد. (نال، اسکاتل و کریج^{۲۷}، ۱۹۸۹) نتایج آزمونهای رغبت زمانی می‌توانند معتبر باشند که اطلاعات تحصیلی، شغلی و حرفه‌ای به‌قدر کافی در دسترس دانش‌آموزان قرار داده شده باشد.

در این مرحله با توجه به نیازهای جامعه و براساس پارامترهای اندازه‌گیری شده و محاسبات آماری دانش‌آموزان را رتبه‌بندی و به گروه‌های تحصیلی مختلف هدایت کرده و نهایتاً کسانی که از نظر نتایج این آزمون‌ها در حد بسیار پایینی هستند به دوره آموزش عمومی هدایت شوند.

هدایت شغلی (جایگزینی)

انجمن ملی راهنمایی حرفه‌ای^{۲۸}، (۱۹۳۷) فرآیند هدایت شغلی را چنین تعریف می‌کند "راهنمایی شغلی روندی است که طی آن به فرد کمک می‌کند تا حرفه‌ای را انتخاب کرده، برای آن آماده شده، وارد آن شده و در آن پیشرفت کند". بنابراین راهنمایی حرفه‌ای، روند^{۲۹} دوجانبه‌ای است که هم به شناخت فرد از خودش و قبول خویش و هم شناخت و سازگاری^{۳۰} با جامعه کمک می‌کند، این کمک هم روان‌شناختی^{۳۱} و هم اقتصادی - اجتماعی^{۳۲} است.

همانطوری که قبلاً اشاره شد در جریان هدایت تحصیلی بایستی به طرق مختلف به‌ویژه با تهیه بانک اطلاعاتی شغلی، اطلاعات مورد نیاز دربارهٔ جهات مختلف کار، در اختیار دانش‌آموزان گذاشته شود. پس از گزینش شاگردان در گروه تحصیلی مورد نظر در درون این گروه تحصیلی می‌توان از تست‌های استعداد ویژه برای جایگزینی دانش‌آموزان در رشته یا رشته‌های متناسب با استعدادشان استفاده نمود. بدین طریق خصوصیات دانش‌آموز را با ویژگیها و شرایط کار تلفیق نمود.

به دلیل اینکه برخی از رشته‌های تحصیلی و شغلی از ویژگیهای خاصی برخوردارند لذا لازم است که برای هدایت شغلی علاوه بر آزمونهای استعدادها و ویژه برای تشخیص تواناییها و محدودیت بدنی افراد، از آزمونهای مخصوص دیگری نیز استفاده شود. به‌طور مثال در رشته‌هایی که تشخیص رنگها یکی از ارکان اولیه یادگیری آن مهارت یا علم است، می‌توان از تست کوررنگی استفاده نمود که نتایج چنین آزمونی مانع ورود افراد مبتلا به

کوررنگی به چنین رشته‌هایی خواهد شد و یا رشته‌های مهارتی که دقت و حساسیت حرکت دست‌ها و انگشتان را نیاز دارد می‌توان از تست‌های ابزاری خاصی جهت اندازه‌گیری میزان حساسیت حرکت دست‌ها و انگشتان، استفاده کرد.

جایگزینی صحیح دانش‌آموزان در گروه‌های تحصیلی شاخه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای و کاردانش، به لحاظ بالابودن هزینه‌ها و توجه به هزینه - منفعت و بهره‌وری این آموزش‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است از آنجا که ارائه و اجرای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش به امکانات و منابع مالی قابل توجهی نیاز دارد، توسعه این آموزش‌ها بایستی بر اساس نیاز واقعی جامعه به مشاغل مولد و نه رشد جمعیت دانش‌آموزی و تقاضای اجتماعی باشد. در حال حاضر ملاک‌ها و ضوابط هدایت تحصیلی به گونه‌ای طراحی و تدوین یافته‌است که آموزش‌های کاردانش را با هجوم جمعیت دانش‌آموزی مواجه ساخته است که در صورت نبود و یا کمبود منابع و امکانات بایسته، اثرات سوئی بر کیفیت و قابلیت‌های فارغ‌التحصیلان آن خواهد گذاشت.

در این مورد پیشنهاد مشخص این است که در ملاک‌ها و ضوابط هدایت تحصیلی دانش‌آموزان با الهام از مباحث نظری و تجربی که مطرح شد، تجدیدنظر کرده و با استفاده از نتایج آزمون جامع و عملکرد دانش‌آموز درباره تست‌ها که برای هر گروه تحصیلی و مهارتی هر کدام ضریبی خواهند داشت از یکسو و نتایج و امتیازات مکاتبه از آزمونهای رغبت و استعداد عمومی و ویژه از سوی دیگر، جایگزین دقیقتری انجام شود.

ذکر این نکته در اینجا بسیار مهم است که راهنمایی تحصیلی جنبه توصیه داشته و تا حدودی که اولویت منافع جامعه ایجاب کند بایستی فرد را در انتخاب و ادامه تحصیل آزاد گذاشت و دیگر اینکه با ارائه خدمات ردگیری و جایگزینی، همواره پیشرفت فرد را در راهی که در پیش گرفته ارزشیابی کرده و در صورت لزوم اصلاح و تقویت کنیم.

نکته دیگری که متأسفانه در فرآیند هدایت تحصیلی - شغلی به‌دست فراموشی سپرده می‌شود. ظرفیتها و محدودیتها و امکانات تحصیلی است که در محیط دانش‌آموز وجود دارد. چنانچه نیازها، ظرفیتها و امکانات آموزشی و تحصیلی به درستی تعریف شوند و دانش‌آموزان با انجام مطالعات منطقه‌ای و کشوری و شناخت امکانات، استعدادها و تواناییهای خود با همکاری و مشورت، افراد صاحب‌نظر (والدین، مشاوران، دبیران راهنما، ...) رشته‌های تحصیلی و مهارتی مورد علاقه و نیاز جامعه را انتخاب و ادامه خواهند داد. برای آن دسته از دانش‌آموزان که در آموزش‌های تخصصی به دلیل کمبود ظرفیت و امکانات و عدم نیاز پذیرفته نخواهند شد آموزش‌های عمومی ارائه شود و اجازه داده شود که متناسب با علاقه و استعداد خود از دروس رشته‌های مختلف شاخه‌های سه‌گانه آموزش متوسطه انتخاب و در صورت امکان با کسب مهارت‌های حرفه‌ای کوتاه‌مدت که نیاز چندانی به استعداد و درک قویتر از علوم نظری و تکنولوژیکی ندارند و تکمیل دروس تا ۹۶

واحد، فارغ التحصیل شوند. این شیوه برخورد و ارائه آموزشهای عمومی از این نظر اهمیت دارد که از نظر برنامه درسی فاقد هرگونه گرایش تحصیلی و مهارتی خواهند بود و جامعه و بازارکار انتظار خاص و مشخصی را از آنان نخواهد داشت و قابلیت‌های آنان با قابلیت‌ها و توانایی‌های مورد انتظار از فارغ التحصیلان فنی و حرفه‌ای محک‌زده نخواهد شد.

فواید و محاسن مترتب بر این شیوه اجرائی عبارتند از:

- در فرآیند انتخاب رشته تحصیلی علاوه بر استعداد و علاقه فرد، به نیازها، امکانات و محدودیت‌های آموزشی کشور و منطقه توجه خواهد شد.

- دانش‌آموزان در انتخاب و اولویت‌گذاری رشته‌های تحصیلی، افراد ذیصلاح و صاحب‌نظر را مورد مشورت قرار خواهند داد.

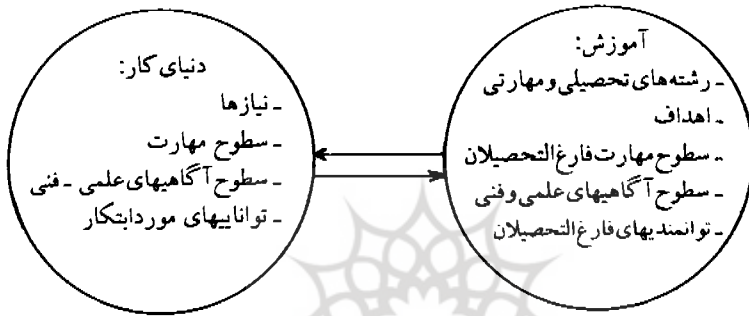
- از توزیع نامتعادل دانش‌آموزان بین رشته‌های تحصیلی آن‌طور که در سایه توجه و تأکید به تقاضای شخصی پیش می‌آید، جلوگیری خواهد شد. توزیع دانش‌آموزان را در رشته‌های تحصیلی که نیازمند منابع و امکانات آزمایشگاهی و کارگاهی است متناسب با منابع و امکانات در اختیار آموزش می‌سازد.

با توجه به آنچه که گفته شد توزیع دانش‌آموزان در رشته‌های مختلف تحصیلی بر اساس استعداد، علاقه، امکانات، اولویت‌ها و نیاز جامعه، صورت خواهد گرفت. بدیهی است این شیوه برخورد از هجوم دانش‌آموزان ضعیف به گروه‌ها و رشته‌های تحصیلی که برای ارتقاء سطح تکنولوژی صنعت در جامعه نیازمند اطلاعات و دانش پایه قوی‌تر به منظور درک بهتر مفاهیم فنی و صنعتی می‌باشد، جلوگیری می‌کند و از طریق بهبود ورودیها، بهره‌وری نظام آموزشی را بهبود و افزایش خواهد داد.

ششمین پیشنهاد: تشکیل بانک اطلاعات و کاریابی برای ارائه خدمات اطلاعات و کارگماری دانش‌آموزان آموزش متوسطه به ویژه دانش‌آموزان شاخه‌های فنی حرفه‌ای و کاردانش است در این رابطه لازم است سازمان برنامه و بودجه و سازمان امور اداری و استخدامی در بخش دولتی و وزارت کار و امور اجتماعی در ارتباط با بخش خصوصی، نیازهای نیروی انسانی را در برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت، در بخشهای صنعت، کشاورزی و خدمات، اعلام کنند تا مشاوران مدارس، این اطلاعات را در اختیار دانش‌آموزان و خانواده‌ها قرار دهند. کارگزاران صنایع و صاحبان کار نیز هر ساله نیازهای نیروی انسانی خود را همراه با معرفی مؤسسه، اهداف، نیروی انسانی مورد نیاز، سطوح و میزان تحصیلات مهارت، تواناییها، مجموعه وظایف هر شغل، خصوصیات جسمانی و روانی، شرایط محیط کار، حقوق و مزایا، شرایط ارتقاء شغل، روابط انسانی حاکم بر محیط کار، آینده شغلی و امکانات رفاهی خود را در قالب نشریات و بروشورها اعلام و آزاد در اختیار تشکیلات راهنمایی و مشاوره آموزش و پرورش قرار دهند. وزارت آموزش و

پرورش نیز برنامه‌های تربیت نیروی خود را شامل رشته‌های تحصیلی و مهارت‌آموزی، اهداف، سطوح مهارت، آگاهیهای علمی و فنی، توانمندیها و تعداد فارغ‌التحصیلان خود را در قالب کتب، نشریات و بروشورها به جامعه معرفی می‌کند.

در این فرایند تعاملی، بخش آموزش و دنیای کار از نیازها، تواناییها و امکانات بالقوه یکدیگر آگاه شده، منابع انسانی مورد نیاز برنامه توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی جامعه را از طریق ایجاد و توسعه مهارت‌های فنی و حرفه‌ای در دانش‌آموزان توسعه خواهد داد. (نمودار شماره ۱)

نمودار شماره (۱)

۷ - هفتمین پیشنهاد: لزوم ارتقاء دانش علمی، تخصصی مشاوران و کارشناسان راهنمایی و مشاوره و به‌روزرکردن اطلاعات آنان است. با توجه به نقش بسیار مهم مشاوران در کشف و حل مسایل و مشکلات دانش‌آموزان و آشناساختن آنان با دامنه و تنوع رشته‌های تحصیلی و مشاغل و تحولات مربوط به آنها، پیشنهاد می‌شود بعد از اعطای زمینه‌های اطلاعاتی لازم در دوره آموزشی ضمن خدمت، با توجه به لزوم توزیع متعادل و هماهنگ دانش‌آموزان بین رشته‌های تحصیلی مناسب با نیازهای واقعی جامعه، فرصتهای مطالعاتی مناسبی برای مشاوران تدارک دیده شود.

مشاوران با برنامه‌ریزی‌های مناسب در این فرصت مطالعاتی با اجرای طرحهای تحقیقی و یا با مشارکت در اجرای طرحهای مرتبط به مطالعه و شناخت نیازها و امکانات بالقوه منطقه آموزشی خود خواهند پرداخت. نتایج این مطالعات همراه با نتایج مطالعات دیگر همکاران مشاور در سطح کشور بانک اطلاعاتی مناسبی را برای کلیه مشاوران فراهم خواهد آورد که مبنای خوب و دقیقی برای برنامه‌ریزیهای آموزش و پرورش منطقه‌ای خواهد شد. همچنین با انتشار مجلات و نشریات تخصصی و یا درج مقالات علمی در زمینه

راهنمایی و مشاوره در سایر نشریه‌ها، برگزاری سمینارهای داخلی و بین‌المللی و شرکت فعال مشاوران در آنها، زمینه مناسبی جهت ارتقاء علمی آنان و تبادل نظر در سطح و طیفی وسیعتر فراهم گردد.

جمع‌بندی

در این مقاله بر لزوم استقرار نظام راهنمایی تحصیلی - شغلی کارآمد و نقش آن در فرآیند تربیت نیروی انسانی تأکید شده و سعی گردیده‌است با بهره‌گیری از دانش و ادبیات مبانی برنامه راهنمایی و مشاوره، انواع خدمات مهم شناسایی و معرفی گردد. ضمناً مجموعه‌ای از هفت پیشنهاد اصلاحی در پایان توضیح داده شده‌است که به اعتقاد نگارنده باید به منظور ارتقاء کیفی و افزایش کارایی نظام آموزش و پرورش، بدانها توجه شود.

از مهمترین پیشنهادهای مورد اشاره، یکی تدوین برنامه راهنمایی و مشاوره و دیگری سازماندهی سازمان و تشکیلات متناسب با اهداف برنامه به منظور ارائه مؤثرتر خدمات راهنمایی و مشاوره به همه دانش‌آموزان، و نیز سرمایه‌گذاری و تخصیص منابع مالی و اعتبارات متناسب و مورد نیاز است.

پیشنهاد دیگر ارائه خدمات اطلاعاتی دقیق (تحصیلی - شغلی) به کلیه دانش‌آموزان و همچنین لزوم ارتقاء دانش تخصصی مشاوران که در واقع از مؤلفه‌های اصلی برنامه راهنمایی و مشاوره است، می‌باشد.

امید است طرح این مقاله، اندیشمندان و صاحب‌نظران و کارشناسان نظام تعلیم و تربیت را به تعمق بیشتر در این زمینه بسیار مهم و ارائه نقطه‌نظرات خود و همچنین برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران برنامه‌های توسعه اقتصادی اجتماعی را برای تخصیص جایگاه ویژه و اعتبارات متناسب و مورد نیاز زمینه‌های اجرای موفق و مؤثر برنامه راهنمایی و مشاوره، ترغیب کند. انشاء...

زیرنویس

- 1 - Peters & Shertzer
- 2 - Camp
- 3 - United Nation, Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)
- 4 - Anastasi, A.
- 5 - Aptitude
- 6 - Interest
- 7 - Achievement
- 8 - Peters & Shertzer
- 9 - Goal - attainment
- 10 - Tyler
- 11 - Context, Input, Process, Product Evaluation (CIPP)
- 12 - Center for the Study of Evaluation. University of California, Los Angeles (1974). (CSI)
- 13 - Science Research Associates of the United States Office of Education
- 14 - Self - Identity
- 15 - Stages of Psycho - Social Development
- 16 - Erikson
- 17 - Role - Confusion
- 18 - Selection
- 19 - Placement
- 20 - Special Training Schools
- 21 - Japan
- 22 - Ibid
- 23 - Noll, Scannell & Craige
- 24 - Sax
- 25 - Biehler
- 26 - Ibid
- 27 - Noll, Scannell & Craige
- 28 - National Vocational Guidance Association, P.772
- 29 - Process
- 30 - Adjustment
- 31 - Psychological
- 32 - Socio - Economic

شوریه پیشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع فارسی و لاتین

- ۱ - آناستازی، ا. روان آزمائی. ترجمه محمدتقی براهنی، تهران: مؤسسه انتشارات چاپ دانشگاه، ۱۳۶۴.
- ۲ - اردبیلی، یوسف. اصول و فنون راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش. تهران، ۱۳۵۲.
- ۳ - حوریزاد، بهمن. جایگاه راهنمایی و مشاوره در روند توسعه اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی ایران متن سخنرانی در اولین سمینار راهنمایی و مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۷۰.
- ۴ - حوریزاد، بهمن. سازمان و اداره خدمات راهنمایی و مشاوره، جزوه درسی. تهران: دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۷۱.
- ۵ - شفیع آبادی، عبدا... راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه‌ای و نظریه‌های انتخاب شغل. تهران: انتشارات رشد، ۱۳۵۹.
- ۶ - شفیع آبادی، عبدا... راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه‌ای و نظریه‌های انتخاب شغل. تهران: انتشارات رشد، ۱۳۶۹.
- ۷ - شفیع آبادی، عبدا... راهنمایی تحصیلی و شغلی. تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۱.
- ۸ - شکوهی، غلامحسین، مراحل تعلیم و تربیت. مشهد: انتشارات قدس، ۱۳۶۳.
- ۹ - کیامنش، علیرضا. "معرفی الگوی CIPP" فصلنامه تعلیم و تربیت. شماره‌های ۱۳ و ۱۴، ۱۳۶۷.
- 10 - Biehler, R.F. *Psychology Applied to teaching*. 3rd ed. Boston: Houghton Mifflin. Company, 1978.
- 11 - Camp, D. "uses of tests" in *understanding testing*. Washington D C: US superintendent of documents, 1960.
- 12 - Cronbach, L.J. *Educational psychology*. 3rd ed. California: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1977.
- 13 - Noll, v.ll., D. P. Scannell, and Craig. *Introduction to Educational Measurement*. University Press of America, Inc. 1989.
- 14 - *Outline of Vocational Education in Japan: Elementary and Secondary Education*. Bureau of Ministry of Education, Science and Culture, (MONBUSHO). Japan. 1980.
- 15 - Peters, H.J. & B. shertzler. *Guidance: Program Development & Mangement*. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill books Inc., 1963.
- 16 - *Policy Planning & Management in Technical and Vocational Education* mayenne. France: UNESCO, 1984.
- 17 - Sax, G. *Principles of Educationl Measurement and Evaluation*, Belmont, California: Wadsworth Publishing Company Inc. 1974.
- 18 - Super, D.E. *Appraising Vocational Fitness*. New york: Harper & Row publishers, 1974.
- 19 - *The National Guidance Handbook: A Guide to Vocational Education Programs*. Science Research Associates of the United States Office of Education. SRA., 1975.
- 20 - *The National Vocational Guidance*. "The Principles and Practices of Educational and Vocational Guidance." Occupations, May 1937. P. 772.